

ምዕራፍ ስድስት

ግጥም

© MOE, FDK
Not to be rep...

የምዕራፉ ዓላማዎች፡- ተማሪዎች! ይህን ምዕራፍ ከተማራችሁ በኋላ፡-

- ✓ የግጥምን ቅርጽና ባህርያት በመለየት ከሌሎች የስነጽሑፍ ዘርፎች ጋር ያለውን አንድነትና ልዩነት ትገልጻላችሁ።
- ✓ ቃላትን በድምጸ ልሳናት ትተነትናላችሁ።
- ✓ ለቃላት አውዳዊ፣ እማራያዊ፣ ፍካሬያዊ፣ ተመሳሳይና ተቃራኒ ፍችን ትሰጣላችሁ።
- ✓ በቃላት ውስጥ ድምጾች በመርዘምና በማጠር (በመጥበቅና በመላላት) የትርጉም ልዩነት ማስከተላቸውን ታስረዳላችሁ።
- ✓ ከተለያዩ መድረኮችና ጽሑፎች የሚተላለፉ መልዕክቶችን አዳምጣችሁ ትናገራላችሁ።
- ✓ ከመጻሕፍት፣ ከመጽሔቶችና ከጋዜጦች ሐሳብ ወስዳችሁ ትጽፋላችሁ።
- ✓ ከሚሰጣችሁ ግጥም ውስጥ ዘይቤዎችን በዓይነታቸው ትለያላችሁ።
- ✓ ዘይቤዎች ለግጥም መልእክት መጉላት ያላቸውን ፋይዳ ትተነትናላችሁ።
- ✓ ግጥም ታነባላችሁ።
- ✓ ግጥም ትጽፋላችሁ።
- ✓ መመሪያን ተከትላችሁ ግጥምን ወደ ዝርወ (ስድ ንባብ) ትለውጣላችሁ።

ቅድመ ንባብ ጥያቄዎች

- ፩. ስነጽሑፍ የሚለው ስያሜ የሚያጠቃልላቸው የጥበብ ሥራዎች ምን ምን ተብለው ይጠራሉ?
- ፪. የቃል ግጥምና የተጻፈ ግጥም ሲባል ምን ማለት ነው?
- ፫. ቀጥሎ “የግጥም ምንነትና ዓበይት ባህርያት” በሚል ርዕስ የተዘጋጀ ጽሑፍ ታነባላችሁ። ክርዕሱ በመነሳት ምንም ምን ጉዳዮችን ያነሳል ብላችሁ ትገምታላችሁ?

የግጥም ምንነትና ዓበይት ባህርያት

ግጥም ዘመናትን ያስቆጠረ ኪነጥበብ እንደመሆኑ፣ የሰው ልጅ ጽሑፍን ከመፍጠሩ በፊት በቃሉ ስንኝ እየደረደረ፣ ከዜማ እያዋሀደ ሐሳቡን ሲገልፅ ኖሯል። ይህን ቃላዊ ግጥም በመባል የሚታወቀውን ክፍል በሌላ ምዕራፍ የምናነሳው ሲሆን፣ በዚህ ምዕራፍ ግን፣ ትኩረታችን በተጻፈውና ደራሲው በውል በሚታወቀው ግጥም ምንነትና ባህሪ ላይ ይሆናል። በዚህ ሐሳብ ከተስማማን የግጥም ምንነትን አንስተን ከመደየታችን በፊት ከገጣሚ ሰይፉ መታፈሪያ ሥራዎች “ገጣሚ ሲነሸጥ” የተሰኘውን ግጥም እንመልከት፡-

ግጥም ከንፈር ነው ግጥም
ሕይወትን የሚስም።

••

ገጣሚ ከንፈሩ
ካበባ እስከ ድንጋይ - አፈሩ
ሁሉም የሴት ገላ ነው
ለሱ
ቢሻክርም መለሳለሱ።

••

ገጣሚ ተነሸጠ
ድንገቱን

እና ለተገኘለት

ከተገኘበት

በተገኘለት

ጠቆም ጠቆም በሹለት

ዝርገት።

• •

ዐይነ ልቦናን መጻፍ

እብደትን መክነፍ

መለፍለፍ

እና መዋደድ

ካፈር ቅጠሉ

ከእውነታ ጋር መናገድ

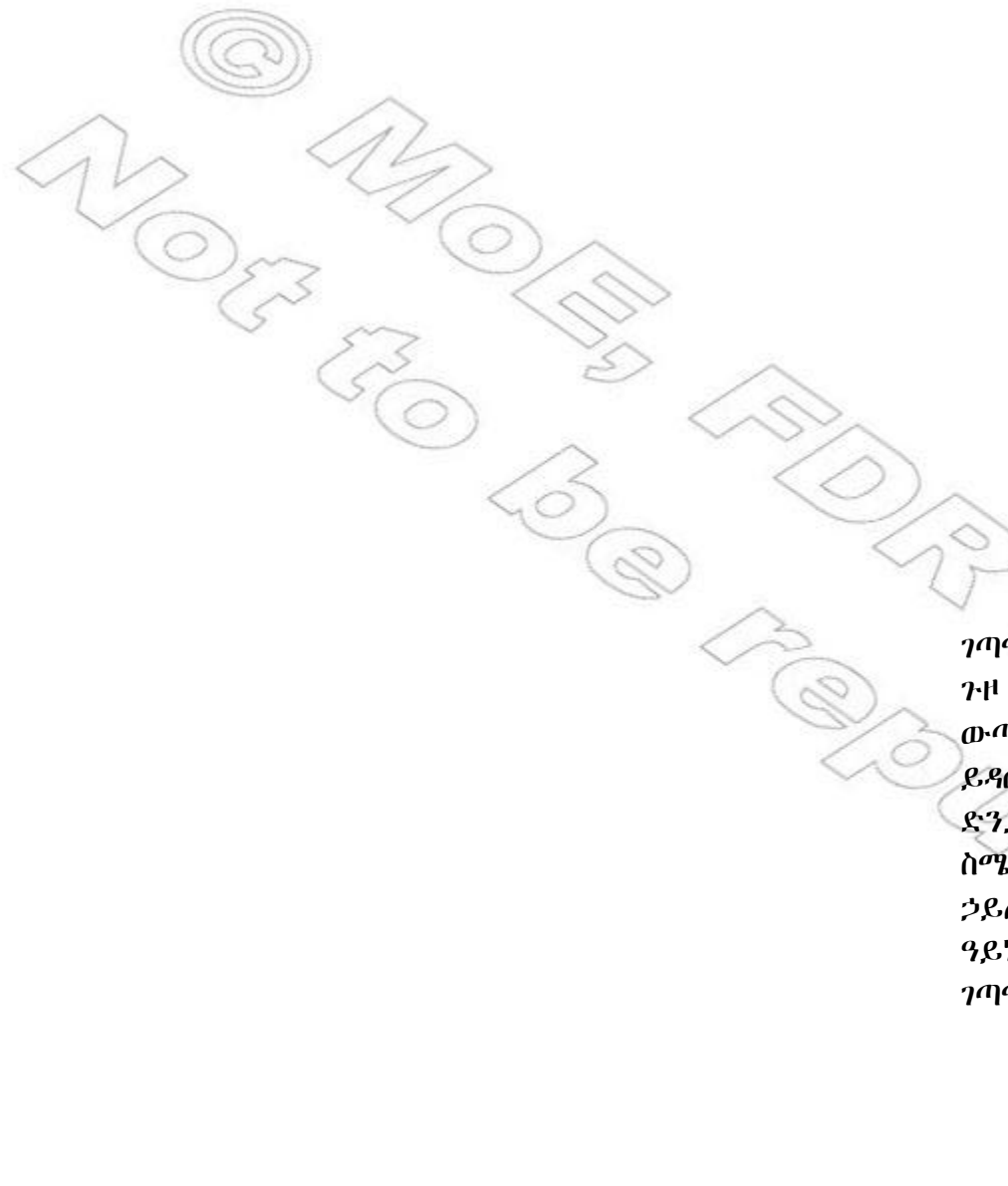
ዐይነልቦናውን

በግጥም ሕያው መሆን።

(ሰዴፍ መታፈሪያ፣ የተገግጠ ሰብ፣ 1987፣ 225)

ገጣሚው ግጥምን እንደሕይወት መሳሚያ ከንፈር ወስዶታል። በሕይወት ጉዞ ደስታና ሀዘን ፣ ምኞትና ተስፋው ፣ ስኬትና ውድቀቱ ፣ የኑሮ ውጣ ውረዳ አለ። እነዚህ ሁሉ የሕይወት ገጽታዎች በገጣሚ ከንፈር ይዳሰሳሉ፤ እጅግ ውብ ከሆነው ባለሀብረቀለም አበባ እስከሚሻክረው ድንጋይና አፈር ድረስ። ለምን ቢሉ ሕይወት ጉራማይሌዋ የገጣሚን ስሜት ፈንቅላ፣ ፍቅሩን ቀስቅሳ እሷን ዳስሶ እንዲወጣለት የማስገደድ ኃይል ስላላት ነው። እናም ገጣሚው በብዕሩ ሲያቀልም የሕይወትን ዓይነተኛ ምስል ሲስል ይኖራል። ይህንኑ እውነት ከላይ የጠቀስነው ገጣሚ በስንኝ ቋጠሮ እንዲህ ይገልጻል።

መጻፍ መጻፍ አለኝ ማቅለም ወረቀት፣
ብዕራን ማስቆጣት ቀይ ደም ማስተፋት።

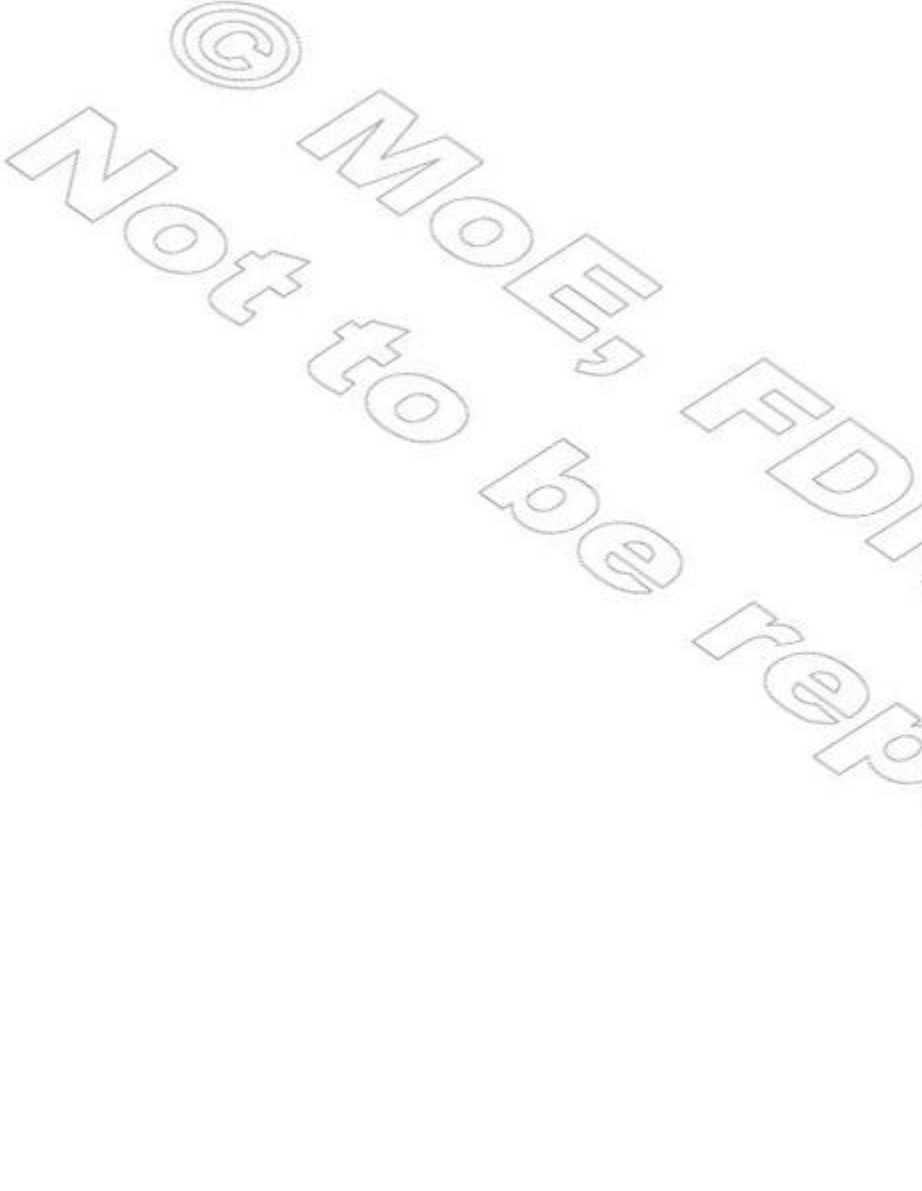

ግጥም የጠንካራ ስሜት ነፀብራቅ እንደመሆኑ ገጣሚው በጥልቅ መርፌ ዐይኑ የሕይወትን ውስጣ ውስጥ በርብሮ አንድ እውነታ ላይ ይደርሳል። ያኔም ጠንካራ ስሜት ገጣሚውን ሊፈነቅለው ይታገለጻል። ከዚህ በኋላ፣ በገጣሚው አንደበት እንደተመሠከረው፣ ከእውነታ ጋር ይናገራል፤ መጻፍ መጻፍ ይለዋል፤ ይጽፋል፤ ብዕሩን ደም ያስተፋል፤ ወረቀቱን ያቀልማል፤ ለመተንፈስ።

ተማሪዎች! እስቲ እዚህ ላይ ንባባችሁን ገታ አድርጉና እስካሁን ካነበባችሁት መንደርደሪያ ሐሳብ በመነሳት ግጥም ምንድን ነው ትላላችሁ? መልሱን ለአንድ ደቂቃ አሰላስሉና ብድራዎችሁን ባጭሩ በማስታወሻችሁ ላይ አስፍሩ፤ ንባባችሁን ቀጥሉ!

የግጥምን ምንነት በቀጥታ ባጭር ብድኔ መግለጽ ቢያዳግትም ከላይ ካየነው የፈንቃይነት ባህሪው በመነሳት ሲታይ፣ ግጥም ከሌላው የጽሑፍ ቅርጽ ብልጫ ያለው የገጣሚ ጥልቅ ስሜት ገንፍሎ ሲወጣ የሚከሰት የታላላቅ ስሜቶች ነውጥ መግለጫ መንገድ ነው ማለት ይቻላል። የስነጽሑፍ መምህርና ሀያሊ ዘሪሁን አስፋው ግጥምን ሲገልጹ፣ “ስነግጥም አንድ ነገር ወይም ድርጊት አድምቆና አጉልቶ የማሳየት፣ ሐሳብን አክሮሮና አግዘፎ የማቅረብ ችሎታ ያለው፣ በጥቂት ምርጥ ቃላት ብዙ ነገሮችን አምቆ የሚይዝና በሙዚቃዊ ቃናው የስሜት ሕዋሳትን በቶሎ የሚነካ ለስሜት ቅርብነት ያለው ኪነጥበብ ነው” በማለት ምንነቱን ከተግባሩና ከባህሪው አኳያ በማየት ያስረዳል።

ግጥም አንድ ራሱን የቻለ ስነጽሑፍ ቅርጽ ነው። ስለዚህም ከሌላው ተነጥሎ የሚታወቅባቸው የራሱ መለያ ባህርያት አሉት። የስነጽሑፍ መምህርና ሀያሊ ብርሃኑ ገበየሁ እነዚህ ባህርያቱ ተጨባጭነት፣ እምቅነትና ቁጥብነት፣ ምናባዊነትና ሙዚቃዊነት እንደሆኑ ይገልጻል። የመጀመሪያውን የተጨባጭነት ባህሪ እንመልከት። ተጨባጭነት ሲባል፣ ከውስጡ በታየው አንጻር በዘወትሩ ጽሑፍ ቅርጽ (ዝርወ) ለመግለፅ የሚያዳግቱ ስሜቶችንና ገጠመኞችን በግጥም መተንፈስና አድማጭና

አንባቢ ልብ እንዲላቸው ማድረግ መቻሉን የሚመለከት ነው። ይህንኑ በተከታዩ ምሳሌ ማየት ይቻላል።

የሂደት ዓይነት

ጉዞ ነው መቀመጥ፤ መቀመጥ ጉዞ ነው ጊዜ ባቡር እኛ ተሳፋሪዎቹ እየሆነው።

• •

ቅድም ለአሁን

አሁን ለሁዋላ ተቀምጠን

ያለፈም አልመሰለን

ጊዜ

አሳምሮ ሲያታልለን።

• •

ጊዜ ግን አልፋዋል

እድሜም ጨምሩዋል

በደቂቃ

የጊዜ ቋቶች ደቃ

ሥጋ - ካልም ተለውጡዋል

• •

ጉዞ ነው ጉዞ፤ መቀመጥ ጉዞ ነውና

ጊዜ ባቡር እኛም ተሳፋሪዎቹ ሆንና።

ሰይፍ መታፈሪያ፣ ውስጠት፣ 1981፣ 56)

የዚህ ግጥም ነገር ጉዳይ ጊዜ ነው፤ ቆሞ የማይጠብቅ ተጓዥ መሆኑ። ገጣሚው ይህንን እውነት “እነሆ!” ሊለን ሲፈልግ ደግሞ “ጉዞ ነው መቀመጥ፤ መቀመጥ ጉዞ ነው” ይለናል። ብዙዎቻችን ስንቀመጥ ከጊዜ ጋር መጓዛችንን አናስተውልም። ነገር ግን፣ የጊዜ ባቡር ይዞን ይነጉዳል። እድሜያችንም እንደዛው ይጨምራል። አንዲት ደቂቃ ባሳለፍን ቁጥር በአንድ ደቂቃም ቢሆን እያረጀን ነው። ይህንኑ ገጣሚው “በደቂቃ/ የጊዜ

ቋቶች ደቃ/ ስጋ - “ካልም ተለውጧል።” በማለት ይገልጻል። በዚህ ዓይነት ጊዜ ተጓዥ ሳይመስል እየተጓዘ እንዳያታልለን ረቂቁን ሐሳብ ተጨባጭ አድርጎ አሳይቶናል። ይኸው ሐሳብ በዝርዝር ቢገለጽ ኖሮ “ጊዜ ሳናውቀው የሚያልፍ አታላይ ነውና ላለመታለል ንቁ” በሚል ሊገለጽ ይችላል። ታዲያ “ከሁለቱ አገላለጾች የትኛው ለስሜታችን ቅርብና ተጨባጭ ነው? የትኛው ደግሞ ጆሮአችንን ጠልዞ ይመለሳል?” የሚለውን መለየቱ ለናንተ የሚተው ይሆናል።

ሁለተኛው የግጥም ባህሪ ምናባዊነቱ ነው። ገጣሚ ጉዳዩ ያለውን ነገር ተመልክቶ በጥልቅ ስሜትና በኃይል ሐሳብ ቀልቡ ይያዛል። ይህንን በልቡ የሚገላገውን ሐሳብ ሊናገረው (ሊያወጣው) ይፈልጋል። በዚህ ጊዜ ለምናባዊ ፈጠራ ሁሉንም የስሜት ሕዋሳቱን በማንቀሳቀስ፣ የጉዳዩን የተለያዩ ገጽታዎች ያያይዛል፤ ያደራጃል። በስሜት ሕዋሳቱ ማለትም በዐይነ ሕሊናው ያየውን፣ በዕዝነ ልቦናው የሰማውን፣ ያሸተተውንና የቀመሰውን በዕደ ሕሊናው የዳሰሰውን ሁሉ በቃላት አማካይነት በሚፈጥረው ኃይል በአንደበቱ ያወጣል፤ በወረቀት ያቀልመዋል። ገጣሚ ይህንን የሚያደርገው በራሱ ውስጥ የገዘፈውን ማዕበል ለማስታገስ እንጂ፣ በውስጡ ሕሊናው የረቀቀውን ለአድማጭ አንባቢ “እነሆ!” ለማለት አይመስልም። ይህ እንግዲህ በግጥም የሚታየው ምናባዊነት በሌሎች የስነጽሑፍ ዘርፎች ከሚታየው የበለጠ ጥልቀት ያለው እንደሆነ ያሳያል።

ሦስተኛው የግጥም ባሕር ቁጥብነቱና እምቅነቱ ነው። እነዚህ ሁለቱ ጽንሰ ሐሳቦች ተደጋጋፊ ናቸው፤ ቁጥብነቱ ወይም ብዙ አለማተቱ የሚመነጨው ከእምቅነቱ ነው። ልክ እንደ ፈንጂ ተበትነው በርካታ ሐሳቦችን መፈንጠቅ በሚችሉ እምቅ ቃላትና ሐረጎች ይጠቀማል። የአንድን ነገር ሁለንተናዊ መልክ ለመግለጽ ሲፈልግ፣ ከውስጡ አንድ ነገር መዝዞ እሱን በታመቁ ቃላት ይገልጻል። እምቅ ቃላቱ ደረጃ በደረጃ እየፈነዱ የነገሩን አጠቃላይ ገጽታ ቁልጭ አድርገው ያሳያሉ። ከዚህ ባሕርው የተነሳ አንድ ባለ ጥቂት መስመር ግጥም በዝርዝር ቢገልፅ፣ ብዙ ገጾች ተጽፈውለት እንኳ ሙሉ ለሙሉ ላይገለጽ ይችላል። ይህንን በተከታዩ ግጥም እንመልከት።

ኅሠሣ ሥጋ

እልፍ ከሲታዎች ቀጥነው የሞገጉ

“ስጋችን የት ሄደ? ብለው ሲፈልጉ

በየሽንተረሩ፣ በየጥጋጥጉ

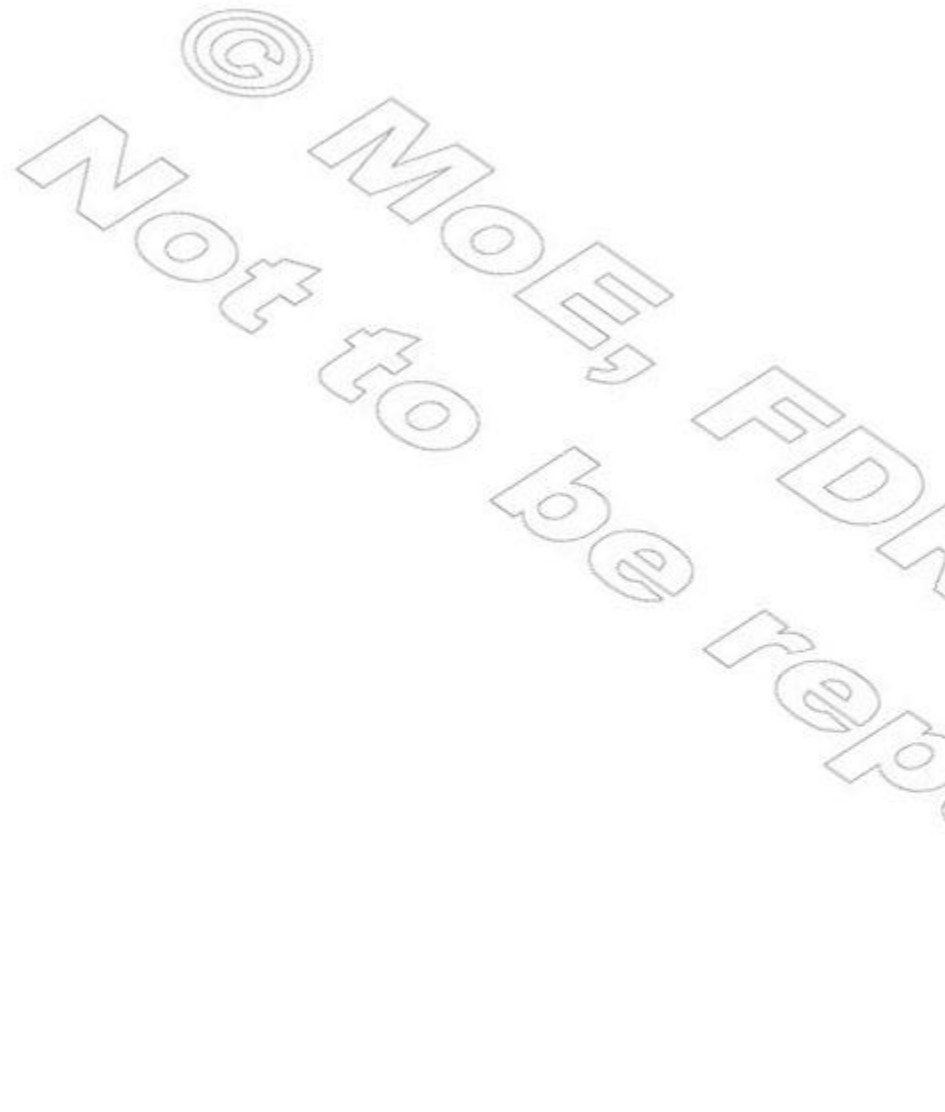
አሥሠው አሥሠው በምድር ሰማይ

አገኙት ቦርጭ ኾኖ ባንድ ሰው ገላ ላይ።

(በእውቀት ስዩም፣ ስብስብ ገጥሞች፣ 2001፣ 17)

ይህ ባለ አምስት መስመር ግጥም መልእክቱ የትየለሌ ነው። በዚች ርህራሄና ጭካኔ ፣ ፍቅርና ጥላቻ ፣ ክፋትና ደግነት ፣ ስጦታና ዘረፋ በነገሱባት ዓለማችን በአካለ መጠናቸው በርካታ ወፍራምና ቀጭን ሰዎች ይመላለሳሉ። ገጣሚው ይህንን ዘወትር የምናየውን አጠገባችን ያለ እውነት በመምዘዝ ያስተላለፈው መልዕክት በዝርዝር ቢገለጽ ምናልባትም በመቶዎች የሚቆጠሩ ገጾች ይፈጅ ይሆናል። ነገሩ እንዲህ ነው፤ ጥቂት ሐብታሞች በሚኖሩባት ዓለማችን እልፍ ድሆች ይኖራሉ። ሐብታሞቹ ለድሆቹ የሚሰጡት፣ በምትኩ ከድሆቹ የሚወስዱት ይኖራቸዋል፤ አላቸውም። ጉዳዩ ያለው እንግዲህ ጥቂት ሰጥቶ ብዙ በመውሰድ እመወፈሩ ላይና ብዙ ሰጥቶ ጥቂት ተቀብሎ እመክሳቱ ላይ ነው። አንዱ በሌላው መድለብ ይሏል ይኸ ነው። ጉዳዩ ሐብት ባለውና በሌለው፣ በባለስልጣንና በምንዝር፣ በኃያላን ሀገራትና በማደግ ላይ ባሉ ሐገራት መካከል ወዳለው የተዛባ የመስጠት፣ መቀበል ስርዓት ተወስዶ እየተመረመረ ቢተረጎምና በዝርዝር ቢተነተን እጅግ ብዙ ገጾች ሊፈጅ ይችላል። ስነግጥም ቁጥብና እምቅ ነው የሚባለውም ከዚህ እውነታ የተነሳ ነው።

አራተኛውና በመጨረሻ የምናነሳው የግጥም ባሕሪ፣ ሙዚቃዊነት ነው። ግጥም ሙዚቃዊነቱን የሚቀዳጅበት የራሱ ስልት አለው። ምክንያቱም

በተወሰነ የጊዜ ቆይታ የሚደጋገም ድምጽን ያወጣል። በግጥም ውስጥ ያለው ስልት ጎልቶ የሚሰማን ግጥሙን ስናነብ ነው። በመሆኑም ከዚህ በላይ ለአስረጅነት ያቀረብናቸውን ግጥሞች ስልታቸውን ጠብቀን በዜማ ስናነብ ከግጥሙ ቃላት፣ ሐረጎችና ስንኞች ምጣኔ የሚፈልቀውን ሙዚቃዊ ቃና ልብ ልንለው እንችላለን።

መስመሻዎች

ክፍል አንድ፡- አንብቦ መረዳት

፩. ቀጥሎ ምንባቡን መሠረት አድርገው ስቀረቡ ጥያቄዎች በቃል መልስ ስጡ።

1. “ገጣሚ ጠንካራ ስሜት ሲፈነቅለው ከእውነታ ጋር ይናገሩል” የሚለውን ሐሳብ አብራሩ።
2. “ግጥም የታላላቅ ስሜቶች ነውጥ መግለጫ ነው” ሲል ምን ማለቱ ይመስላችኋል?
3. “ግጥም በተመረጡ ቃላት ይጠቀማል” ሲባል፣ በዝርዝር ጊዜ የቃላት ምርጫ የግጥምን ያህል ትኩረት አይቸረውም ለማለት ነው? ለምን?
4. የግጥምን የተጨባጭነት ባህሪን አብራሩ።
5. “ገጣሚ የሚጽፈው በውስጡ የገዘፈውን ነውጥ ለማስታገስ እንጂ፣ በውስጡ ሕሊናው የረቀቀውን ለአድማጭ አንባቢ ጀባ ለማለት አይደለም” የሚለውን ሐሳብ በመደገፍ ወይም በመቃወም አስተያየቶችሁን ስጡ።
6. በግጥምና በዝርዝር ጽሑፍ መሀል ያለውን አንድነት ዘርዝራችሁ ተናገሩ።

© M.O.E, F.D.R. Not to be republished

፪. በጥንድ ሆናችሁ በግጥምና በዝርወ ዩጂኦግራፊ ቅርጾች መካከል ባሉ ልዩነቶች ላይ ተወያዩ፤ በሚከተለው ሰንጠረዥ ውስጥ በተሰጠው ምሳሌ መሰረት ቢያንስ አምስት የልዩነት ነጥቦችን ዘርዝሩ።

ዝርወ	ግጥም
– ቃላት አድገው ሀረግን ብሎም የተሟላ ፍች ያለው ዓረፍተነገርን ያዋቅራሉ።	– ቃላትና ሀረጎች አድገው ስንኝ ያዋቅራሉ።
– ከሞላ ገደል ስቋንቋ ሰዋስው ይገዛል።	– ስቋንቋ ሰዋስው አይገዛም።
–	–
–	–
–	–
–	–
–	–

፫. ቀጥሎ የቀረቡላችሁ ቃላት በምንባቡ ከሰፈረው “ግጥሚ ሲነሽጥ” ከተሰኘው ግጥም የተወሰዱ ናቸው፤ ግጥሙን በማንበብና አገላለጻቸውን በመለየት ያላቸውን አውዳዊ ፍች ስጡ።

ምሳሌ ፣ ጠቅም ጠቅም = ጻፍ ጻፍ ፣ ሞንጩር ሞንጩር

1. ተነሸጠ	6. በሽሉት
2. የሚስም	7. መክነፍ
3. የሴት ገላ	8. ካፈር- ቅጠል
4. ከተገኘበት	9. ሕያው
5. ዐይነ ልቦና	

የቃላት ፍች

ቃላት በቁማቸው የተለያዩ ፍች ሊኖራቸው ይችላል። የቃላት ትክክለኛ ፍች የሚታወቀው በዓረፍተነገር ወይም በስንኝ ውስጥ ገብተው ሲገኙ ብቻ ነው።

ቃላት በአውድ ገብተው ሲገኙ በገቡበት ቦታ ላይ የሚኖራቸው ፍችም የተወሰነና አንድ ይሆናል።

ለቃላት አውዳዊ (አገባባዊ) ፍች ስትሰጡ ወይም ተመሳሳይና ተቃራኒ ፍች ስትፈልጉ የይዘት መመሳሰልን ወይም መቃረንን ብቻ ሳይሆን የቃላቱ ቅርጾች አቻ መሆናቸውን ማረጋገጥ ይጠበቅባችኋል። ለምሳሌ፣ “አርበኝነት፣ ምግባረ ሰናይ” ለሚሉ ቃላት ተቃራኒ እንድትሰጡ ብትጠየቁ በቅደም ተከተል፣ “ባንዳነት፣ ምግባረ ብልሹ” በማለት የተሰጧችሁ ቃላትና የሰጣችሁት መልስ በቅርጽ አቻ መሆናቸውን ማየት ይኖርባችኋል።

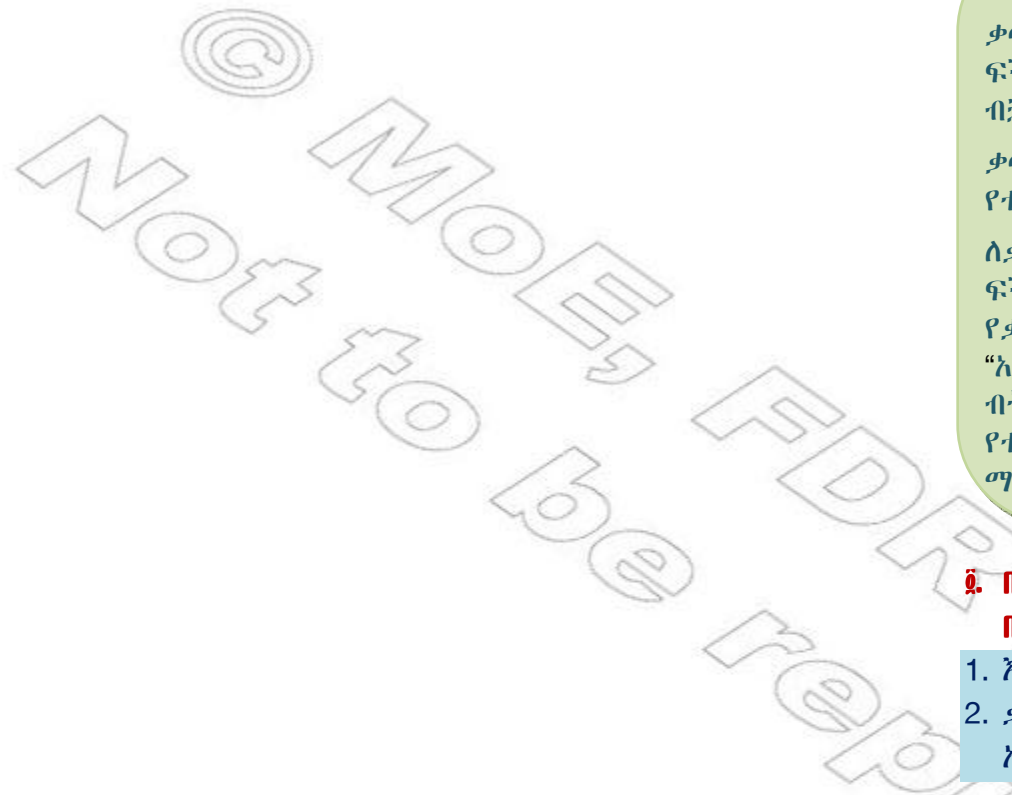
፩. በምንባቡ ውስጥ ለማሳየት የቀረበውን “ነሠሣ ሥጋ” የተሰኘውን የገጣሚ በእውቀቱ ስዩም ንጉም በድጋሚ በማንበብ፣

1. እማሬያዊና ፍካሬያዊ ፍች የያዙ ቃላትን ለይታችሁ ዘርዝሩ።
2. ቃላቱን ተጠቅማችሁ ዓረፍተነገር በመሥራት እማሬያዊ ፍቻቸውን አሳዩ።

ክፍል ሁለት፡- ማዳመጥ

፩. ኪነጥበብን አስመልክቶ በአካባቢያችሁ ሲካሄዱ በታቀዱት የተለያዩ መድረኮች (ዐውደ ርዕይ፣ የስነጽሑፍ ምሽት የስነጽሑፍ ሥራዎች ምረቃ፣ በኪነጥበብ ላይ ደተኮሩ ስብሰባዎች) ላይ ተገኝታችሁ፤

- ሀ. በመድረኩ የሚነሱ ዝርዝር ነጥቦችን እያዳመጣችሁ አጫጭር ማስታወሻ ያዙ።
- ለ. ስለተከታተላችሁት ፕሮግራም ጭብጥ ለክፍል ጓደኞቻችሁ በቃል ተናገሩ።

ጁ. በእካባቢያችሁ ኪነጥበብን የተመሰከቱ መድረኮችን ማግኘት ያስቻላችሁ ተማሪዎች ካላችሁ፣ በሬዲዮ የሚተላለፈውን የሳምንቱን የኪነጥበባት ማህደር ወይም መሰል ፕሮግራም ተከታትላችሁ፡-

ሀ. በዕለቱ ፕሮግራም የተነሱ ኪነጥበባዊ ጉዳዮችን እያደመጣችሁ በዝርዝር በማስታወሻ ያዙ።

ለ. የፕሮግራሙን ጭብጥ ለክፍል ጓደኞቻችሁ በቃል ተናገሩ።

ክፍል ሦስት፡- መናገር

በቡድን ሆናችሁ በመወያየት ግጥም ከሌሎች የስነጽሑፍ ዘርፎች (አጭርና ረጅም ልቦለድ፣ ወግ፣ ድራማ) የሚመሳሰልባቸውንና የሚለያይባቸውን ባህሪያት ዘርዝሩ፣ በቡድን መሪያችሁ አማካይነት ለክፍል ጓደኞቻችሁ ተናገሩ።

ክፍል አራት፡- መጻፍ

፩. መጻፍትን፣ መጽሔቶችንና ጋዜጦችን በማገልበጥ ግጥምን የተመሰከቱ ጽሑፍችን እንብባችሁ፤

ሀ. የጽሑፉ አቅራቢ ማን እንደሆነ፣

ለ. የጽሑፉ ርዕስ ጉዳይ ምን እንደሆነ፣

ሐ. ጽሑፉ ስለግጥም ያነሳው ዋና ጭብጥ ምን እንደሆነ፣

መ. ጽሑፉን ስታነቡ የቀሰማችሁትን ቁም ነገር፣

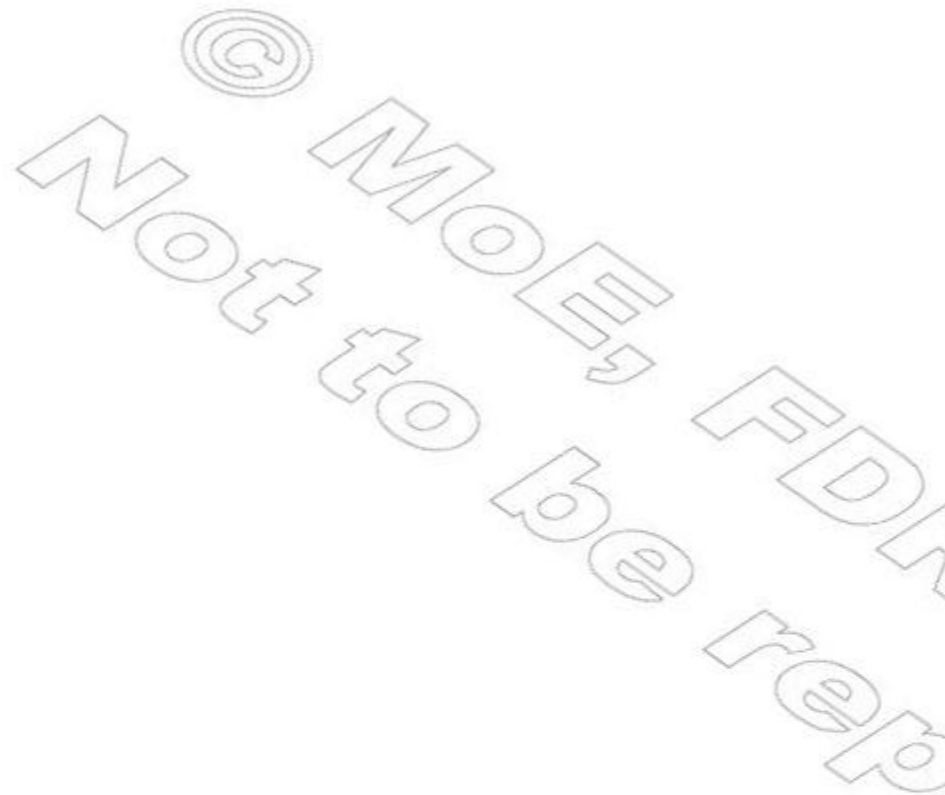
ሠ. “ጽሑፉ በተገቢው መንገድ አልቀረበም” የምትሉም ከሆነ ትችታችሁን ከሁለት ገጽ ባልበለጠ ጽሑፍ አቅርቡ።

ጁ. ከዚህ በታች የግጥም ርዕስና ስመክፈቻ የሚሆኑ አንድ አንድ የቤት መምቻ ስንኞች ቀርበዋል። ከርዕሱ ሐሳብ ተነስታችሁ የቤት መድሬዎ ስንኞችን በመጻፍ አሟሉት።

1. ርዕስ፣ ትምህርት ቤት

የስልጣኔ በር፣ ገበያ የዕውቀት፣

::

2. **ርዕስ፣ አውዳመት**

ባመጣ አንድ ቀን የሚመጣው፣

_____ ::

3. **ርዕስ፣ ዕውቀት**

የማይሰረቅ ነው፣ ብል የማይበላው፣

_____ ::

፫. ከዚህ በታች ከተሰጧቸው ርዕሶች አንዱን በመምረጥ ወይም በዕለት ተዕለት ሕይወታችሁ ስሜታችሁን በነጻ አንድ ርዕስ ገዳይ ላይ ግጥም ጽፋችሁ ስተክታዩ ክፍለ ጊዜ አቅርቡ።

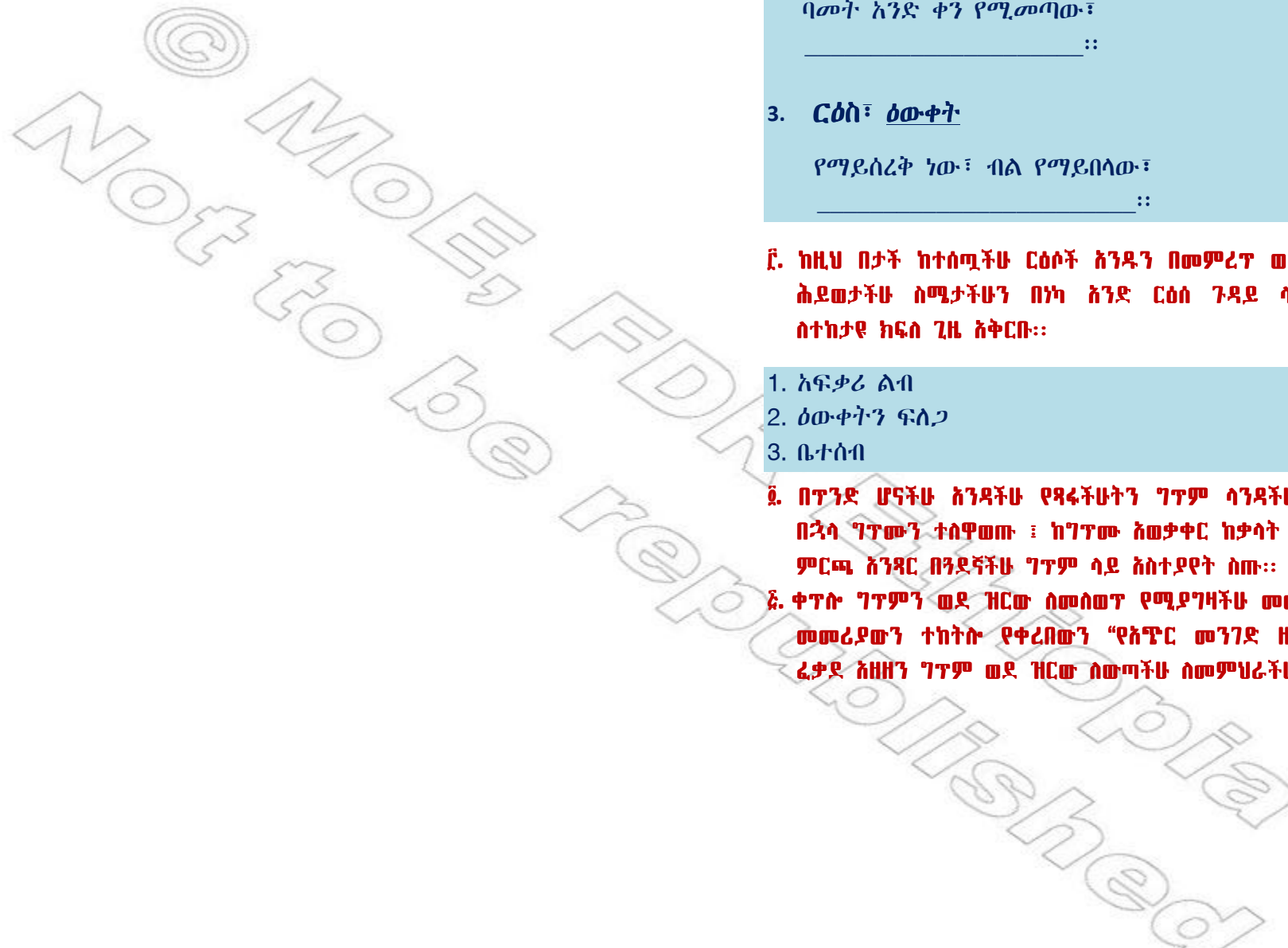
1. አፍቃሪ ልብ

2. ዕውቀትን ፍለጋ

3. ቤተሰብ

፬. በጥንድ ሆኖችህ አንዳችሁ የጻፋችሁትን ግጥም ሳንዳችሁ በንባብ ካሰማችሁ በኋላ ግጥሙን ተሰዋወጡ ፣ ከግጥሙ አወቃቀር ከቃላት አጠቃቀምና ከዘይቤ ምርጫ አንጻር በንድኛችሁ ግጥም ላይ አስተያየት ስጡ።

፭. ቀጥሎ ግጥምን ወደ ዝርወ ስመሰወጥ የሚያገዛችሁ መመሪያ ቀርቦላችኋል። መመሪያውን ተከትሎ የቀረበውን “የአጭር መንገድ ዜጎች” የተሰኘ የዶ/ር ፈቃድ አዘዘን ግጥም ወደ ዝርወ ለውጣችሁ ለመምህራችሁ አቅርቡ።

ግጥምን ወደ ዝርዝር የመለወጥ መመሪያ

በግጥም የተጻፈን መልዕክት ወደ ዝርዝር በመለወጥ ዋናውን ሐሳብ ሳታዛቡ ለአንባቢ ማቅረብ ትችላላችሁ። ከዚህ በታች ግጥምን ወደ ዝርዝር ስትለውጡ ደረጃ በደረጃ የምትከተሉት መመሪያ ቀርቧል።

1. የያዘውን መልዕክት ሙሉ ለሙሉ እስክትረዱት ድረስ ግጥሙን ደጋግማችሁ አንብቡ፤
2. የግጥሙን ፍሬ ሐሳቦች እየለያችሁ በማስታወሻችሁ መዘግቡ፤
3. በመዘገባችሁት እየተመራችሁ ግጥሙን ወደ ዝርዝር ለመለወጥ የሚያስችላችሁን አስተዋጽኦ ንደፉ፤
4. አስተዋጽኦዎቹን መርምራችሁ ዋናና ንዑስ ሐሳቦችን ከለያችሁ በኋላ በሐሳብ የሚቀራረቡትን ባንድ ላይ መድቡ፤
5. ለየምድቡ አንድ መንደርደሪያ ዓረፍተነገርና ዝርዝር ዓረፍተነገሮችን አዋቅሩ፤
6. ጽሑፋችሁ የሐሳብ አንድነት እንዲኖረው የአንቀጾቹንና በየአንቀጽቹ የዐረፍተ ነገሮቹን ተያያዥነት ጠብቁ፤ ተያያዥነታቸውን ለመጠበቅ በሁለት መንገዶች መጠቀም ትችላላችሁ፤
  - 6.1. በሐሳብ እንዲያያዙ በማድረግ፤
  - 6.2. በአያያዥ ቃላት እንዲያያዙ በማድረግ፤
7. አስፈላጊ ሲሆን የግጥሙን መልዕክት የያዙ ስንኞችን በማስረጃነት ጥቀሱ፤
8. ጽፋችሁ ስትጨርሱ የጻፋችሁትን ረቂቅ ደጋግማችሁ በማንበብ አስተካክሉ፤
9. ግልጽና ቀላል ቋንቋ መጠቀምን አትዘንጉ።

የአጭር መንገድ ዜገቻችን

የምን ጥናት?

ታለ የዐይን ጥራት!

አሻግሮ ተኩሶ፣ ማፈስ ካዝመራው

ሌት ሙሉ ካጠናው፣ ቀን ሙሉ ከፈጋው፤

© MOE, FDIK
Not to be rep...

© MOE, FDR rep
Not to be

የምን ታክቶ ማፍራት?

ታለ የዕድሜ ትጋት፤

ቱጃር ሽማግሌ፤

ዘንካታ እመቤት፤

አግብቶ መፋፋት፤

የምን ሰርቶ ማደግ ፣ መሸለም መሾም፤

ታለ ስልጣን ጉያ፤ ተሸጉጦ መትመም፤

ተንበርክኮ - ማበጥ፤

መወጠር መኮፈስ፤

በገንዘብ መደለብ፤ በመንፈስ መኮሰስ፤

የምን ትግል፤ ለዓላማ ዕናት

ታለ ተታገለው ፣ ተልመጥምጦ ገብቶ፤ ተጉያው መበጨቅ፤

እያዋዙ መንጠቅ፤

በእየው ድማሙ፤ ዓላማውን መስለብ፤ ጽናቱንም ማድቀቅ፤

የምን ማጥናት?

የምን ማፍራት?

(ፈቃድ ስዘዘ፣ የዘመን ቀሰማት፣ 1999፣ 29)

ክፍል አምስት:- ስነልቦና

፩. ለሚከተሉት ቃላት በምሳሌው መሠረት ተመሳሳይና ተቃራኒ ፍቺ ከሰጣችሁ በኋላ የሰጣችሁትን ፍቺ ገልጾ የሚያደርጉ ዓረፍተነገሮች ሥራባቸው፡፡

ምሳሌ፤

ተ.ቁ	ቃል	ተመሳሳይ	ተቃራኒ
1	አልሄደም	ፈቀቅ አላለም	ተራምዷል

ሀ. ትላንት የጀመርነው ሥራ ፈቀቅ አላለም፡፡

ለ. ትላንት የጀመርነው ሥራ ተራምዷል፡፡

1. ረባ	6. ተናቆረ
2. ጉብታ	7. ተቀደሰ
3. አልቦ	8. ተኮራመተ
4. ሞገደኛ	9. ተንዘረጠጠ
5. ተጣባ	10. ጉች አለ

፩. በአማርኛ ቋንቋ አንድ ቃል የተሰደደ ደምጾችን በማጥበቅና በማሳሳት የተሰደደ ፍች ሲኖረው ይችላል። በተሰጠው ምሳሌ መሠረት በቀረቡት ቃላት ውስጥ ያሉት ደምጻች ሲጠብቁና ሲሳሉ ቃሉ የሚኖረውን የተሰደደ ፍች ዓረፍተነገር በመሥራት አመልክቱ።

ምሳሌ፣

ቃል	ሲላላ	ሲጠብቅ
ቢነሳ	ቢከለክል [ብኢንኧስኣ]	ቢቀሰቀስ [ብኢንንኧስስኣ]

ሲላላ፡- አምላክ ገንዘብ ቢነሳ ጤና ካልነሳ ሰርቶ ማግኘት ይቻላል።
 ሲጠብቅ፡- በአንድ አካባቢ ጦርነት ቢነሳ የችግሩ ገፈት ቀማሽ የዚያ አካባቢ ሕዝብ ነው።

1. መሳል	7. የሚጠብቅ
2. አይከፋም	8. የማይሰማቸው
3. አለቻቸው	9. እስኪረሳ
4. እንዳለ	10. ይገባሀል
5. አይገፋም	11. አዛባ
6. አልገባም	12. አማት

፫. የሚከተሉትን ቃላት በምሳሌው መሠረት በድምጽ ልሳናዊ አጻጻፍ ተንትናችሁ ዳፉ። ቃላቱ በመጥበቅና በመሳሳት ተነበው የፍች ልዩነት የሚያመጡ ከሆነ ይህንን በሁለት መንገድ በመተንተን አሳዩ።

ምሳሌ ፣

- 1. አያት = [አይአት] = ሲላላ - የአባት ወይም የእናት ወላጆች
- [አይይአት] = ሲጠብቅ - ተመለከታት

1. መጣል _____	6. ቆም ብላ _____
2. መልስ _____	7. አይበላም _____
3. ጥያቄ _____	8. በመጨረሻ _____
4. ተሰማው _____	9. በጉልበቷ _____
5. ማንሳት _____	10. ተንቆራጠጠ _____

ክፍል ስድስት፣ ስነጽሑፍ

፩. ከዚህ በታች በተሰደደ ደራሲያን የተሰናኙ ሦስት አጫጭር ግጥሞች ቀርቦአል እያንዳንዳቸውን መርምራችሁ፡-

- ሀ. ግጥሞቹ የያዟቸውን የዘይቤ ዓይነቶች ጻፉ።
- ለ. ዘይቤዎቹ ለግጥሙ መልዕክት መተላለፍ ያበረከቱትን ሚና በየግጥሞቹ በመለየት በጽሑፍ ማብራሪያ ስጡ።

ግጥም አንድ

መማር

መማር ተማር፣ ቁልፍ ነውና እሱ
ይህ መች ሆነና፣ የጠፋለት መልሱ
ምንና ምን እና፣ እንዴት እንዴትስ
እስከመቼና የት፣ ደረጃ ድረስ
በሚለው ነው እኮ፣ የጠፋለት መልስ

•••

ባጭሩ ከቀረ ፣ ትምህርት በጅምሩ፣
ሳያውቁ ማወቅ ነው ፣ ዋነኛ ችግሩ፣

እጅግ ልቆ መጥቆ ፣ ተተሄደ ደግሞ፣
እያወቁ ማለቅ ፣ አይቀርም ፈጽሞ።

(አስፋው ዳምጤ ፣ የዘመን ቀለማት፣ 1999፣ 11)

ገጥም ሁለት

ተጠምጠሞ!

ከትልቁ ዛፍ ላይ ከተንገረገገው፣
ቦታም ጊዜም ደልቶት አለውግ ካደገው፣
አረግ ሆይ! ተንጠልጠል፣ እሾሁን አትፍራ፣
ቅርንጫፉን ያዘው በቅጠሉም ኩራ።
ነገር ግን ተጠንቀቅ፣ እንዳትዘናጋ፣
እራስህን ችለህ ለመቆም አትትጋ።
በግራሮች ወኔ እቆማለሁ ብለህ እንዳትቀናጣ፣
ይልቅ ተጠማጠም በዛፎች ላይ ውጣ።

መጠምጠም፣ መንጠልጠል፣ መኖር ነው ያንተ ዕጣ።

(አበረ አዳሙ ፣ የዘመን ቀለማት፣ 1999፣ 89)

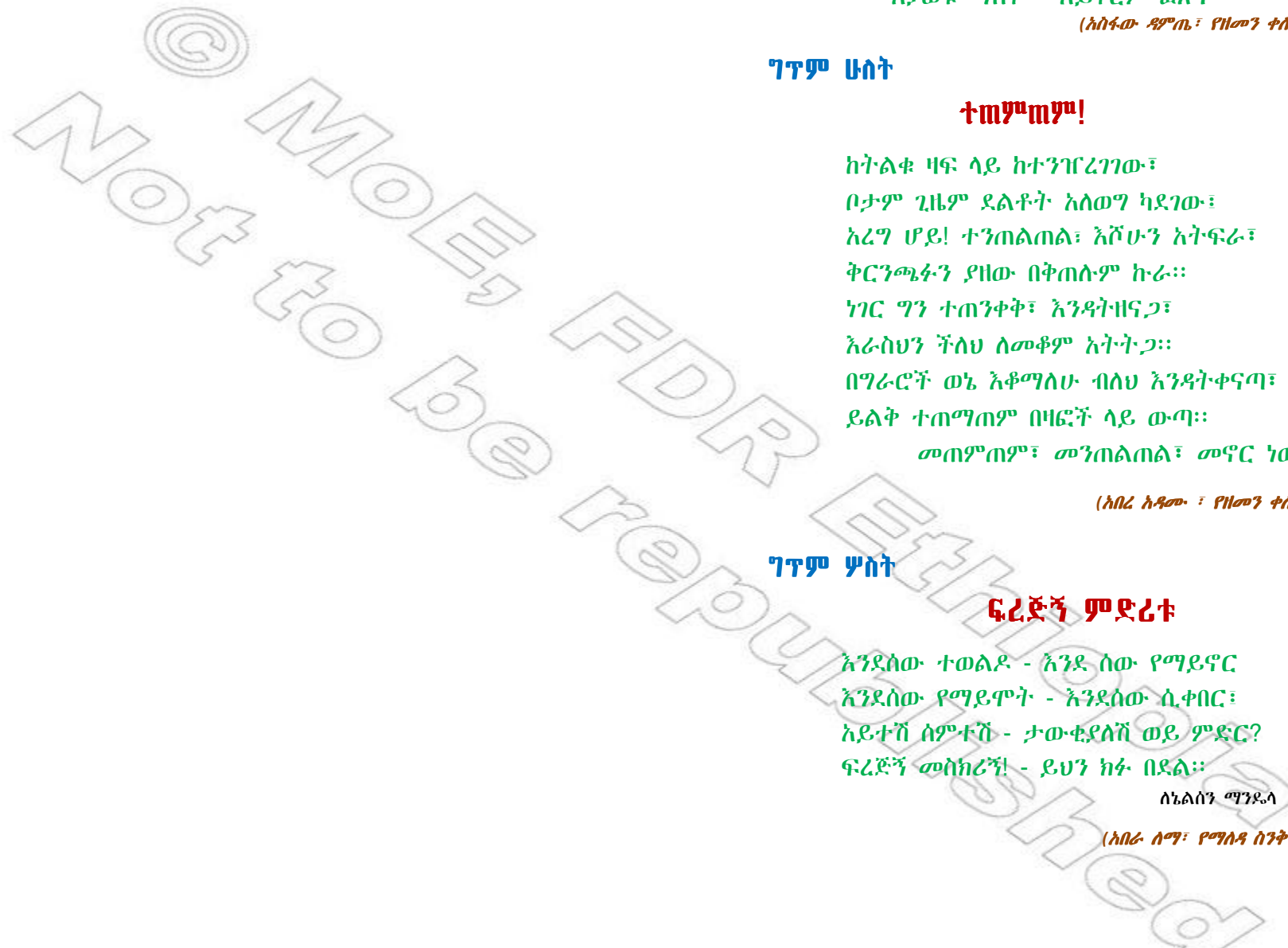
ገጥም ሦስት

ፍረጅኝ ምድረቱ

እንደሰው ተወልዶ - እንደ ሰው የማይኖር
እንደሰው የማይሞት - እንደሰው ሲቀበር፣
አይተሽ ሰምተሽ - ታውቁያለሽ ወይ ምድር?
ፍረጅኝ መስክሪኝ! - ይህን ክፉ በደል።

ለኔልሰን ማንዶላ

(አበራ ለማ፣ የማለዳ ስንት፣1988፣ 28)

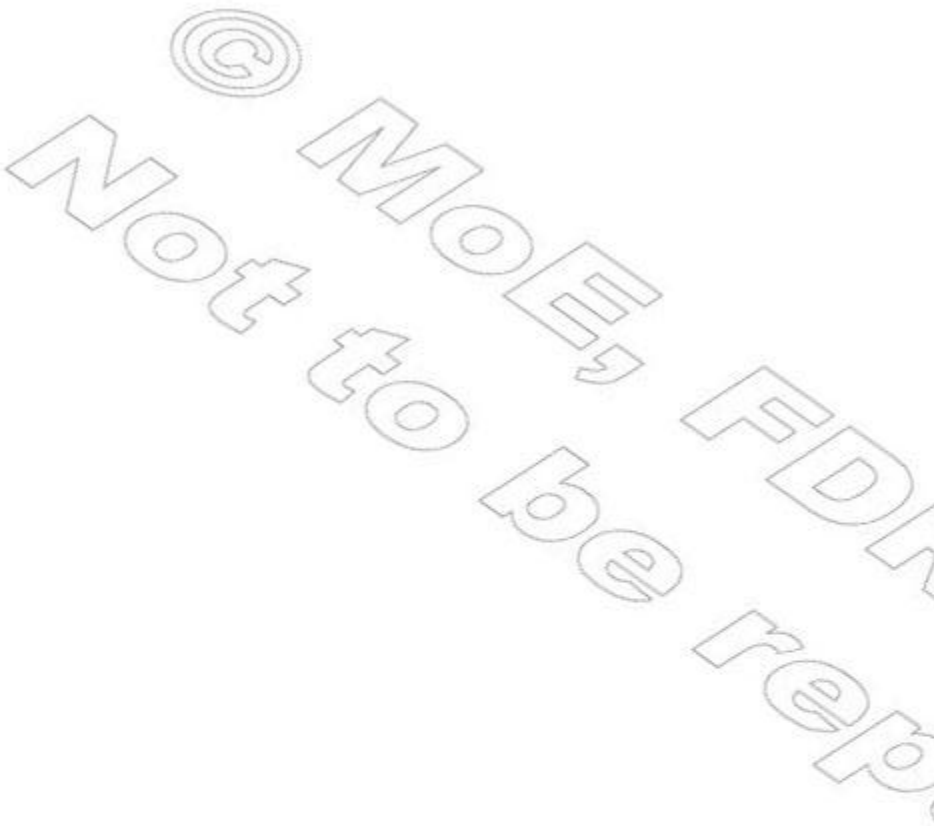
የምዕራፍ ማጠቃለያ

ምዕራፍ ስድስት የግጥም ምንነትንና መለያ ባህሪያትን የተመለከተ ነበር። ስግጥም አንድ ወጥ ብድኔ ስመስጠት የሚያዳግት ቢሆንም ከቅርጽ፣ ከአፈጣጠሩ፣ ከባህሪው፣ ከአገልግሎቱ... በመነሳት የተለያዩ ብድኔዎች ሲሰጠው እንደሚችል ተረድተናል። ግጥምን በጥቂት ብድኔዎች ከመቀንብ ይልቅ በማጥናት ምንነቱን መረዳት የተሻለው መንገድ እንደሆነም ተመልክተናል።

ስለ ግጥም ባህሪያት ባነሳንበት ክፍል ግጥም አንድ ራሱን የቻለ የጽሑፍ ቅርጽ መሆኑንና አራት ዋና ዋና መለያ ባህሪያት እንዳሉት ተረድተናል። የግጥም አንዱ ባህሪ ተጨባጭነት እንደሆነና ተጨባጭነቱ የሚገለጸው በዘወትሩ የጽሑፍ ቅርጽ (ዘርወ) ስመገለጽ የሚያዳግቱ ውስብስብ ስሜቶችንና ገጠመኞችን በግጥም መተንፈስ በመቻሉ እንደሆነ ተመልክተናል። ግጥም የተጨባጭነት ብቻ ሳይሆን የምናባዊነት ባህሪው የገላ ነው። ገጣሚው ከህይወት ነቅሶ በውስጡ ያገዘፈውን ማዕበል ለማስታገስ ሲል በውስጠ ህሊናው እውነታን ያረቃል፣ ያሸታል፣ ይቀምሳል፣ በእይነ ህሊናው ያደል፣ በእዝነ ልቦናው ያዳምጣል፣ በእደ ህሊናው ይዳስሳል። ስለዚህም፣ ምናባዊነት በሌሎችም የሰነድ ጽሑፍ ዘርፎች ያለ ቢሆንም፣ በግጥም ግን አይሉ የሚገኝ ባህሪ መሆኑን አይተናል።

ከላይ ከተጠቀሱ ባህሪያት በተጨማሪ የግጥም ቁጥብነትና እምቅነት እንዲሁም መዘቃዊነት ባህሪ በዘርወ ከሚቀርቡ የሰነድ ጽሑፍ ሥራዎች የተለየ እንደሚደርገው ተወያይተናል። በግጥምና በዘርወ መሀል ያለውን አንድነትና ልዩነት በተመለከተም፣ ከአወቃቀር ከቃላት አመራረጥና አሰዳደር፣ ከቋንቋ ሰዋሰዋዊ ህግ አጠባበቅ፣ ከቃላት ፈጠራ፣ ወዘተ. አንፃር ተመልክተን የአንድነትና ልዩነት ነጥቦችን ሰይተናል።

በሌላም በኩል ስለ ቃላት ፍች ባነሳንባቸው ክፍሎች የቃላት ትክክለኛው ተመሳሳይና ተቃራኒ የሚለዩው በገቡበት አውድ እንደሆነ አጠናቅቅን። ከግጥም ውስጥ እማራዊና ፍካሬዊ ፍች ያላቸውን ቃላት እያወጣን አጠቃቀማቸውን በዓረፍተነገር ውስጥ ተመልክተናል። በልዩ ልዩ መድረኮች እየተገኘን ስለኪነጥበብ በርካታ ቁም ነገሮችን አድምጠናል። የፊደሮች ቴሌቪዥን የኪነጥበብ ዘገጅቶችን ተከታትሎን ስለ ዘገጅቶቹ ሰክፍል ያደኛቻችን አብራርተናል። ግጥም ወደ ዘርወ የመለወጥ መመሪያን ተረድተን ግጥምን ወደ ዘርወ በመለወጥ ተስማምደናል። ከዚህ በተጨማሪም ግጥም ጽፏል፣ ዘይቤዎችን (አደዎ፣ ተምሳሌት) ከግጥም ውስጥ በማውጣት ስግጥሙ ጭብጥ መገላት የተጨመቱትን ሚና አብራርተናል።

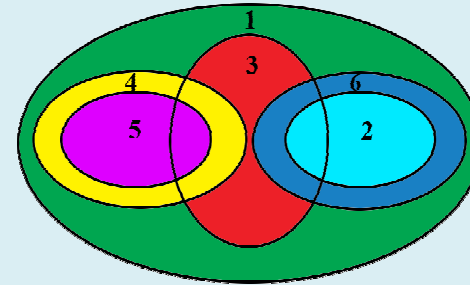

የክሰሳ ጥያቄዎች

፩. ተከታዩን ስዕላዊ መገሰጫ ተመልክታችሁ የሚያስተሳልፈውን ሐሳብ ከአንድ ገጽ ባልበለጠ ጽሑፍ ገሰጹ።

መግለጫ

- 1. ስነጽሑፍ
- 2. ግጥም
- 3. ድራማ
- 4. ልቦለድ
- 5. ዝርወ
- 6. ስነ ግጥም

፪. “አደደ አበባ” በሚል ርዕስ “አንድ ግጥም ዳፏ፤ የተመረጡ ታላትንና ዘደቢዎችን መጠቀም አትዘንጉ።

፫. በክፍል አራት ተራ ቁጥር ስድስት የቀረበውን “የአጭር መንገድ ዜገች” የተሰኘ ግጥም በድጋሚ አንብባችሁ ግጥሙ የተጻፈበትን የዘደቢ ስልት ሰዩ። በግጥሚው የዘደቢ ምርጫና ዘደቢው ስገጥሙ ዋና መልክነት ባበረከተው አስተዋጽኦ ላይ በጽሑፍ አስተያየት ሰጡ።

© MoE, FDK, Ethiopia
Not to be republished

የግንዛቤ ማመሳከሪያ ቅጽ

፩. ቀጥሎ በዚህ ምዕራፍ የቀረበውን ትምህርት ምን ያህል እንደተረዳችሁ የምታመሳክሩበት ሰንጠረዥ ቀርቧል። በዚህ መሠረት፣ በእያንዳንዱ የማመሳከሪያ ነጥብ ትይዩ ስለመረዳታችሁ እርግጠኛ ከሆናችሁ የ (v)፣ እርግጠኛ ካልሆናችሁ የ(?)፣ ሙሉ ስሙሉ ካልተረዳችሁ ደግሞ የ (X) ምልክት በማድረግ ሰንጠረዥን አሟሉ።

© MOE, FDKR
Not to be reproduced

ተራ ቁ.	የማመሳከሪያ ነጥቦች	(v)	(?)	(X)
1	የቀረበልኝን ጽሑፍ አንብቤ ተረድቻለሁ።			
2	ግጥም ከሌሎች የሥነ-ጽሑፍ ዘርፎች ጋር ያለውን አንድነትና ልዩነት አወዳደራል ገልጫለሁ።			
3	ስቃሳት አውዳዊ፣ መዝገበ ቃላዊና ተቃራኒ ፍች ሰጥቻለሁ።			
4	ከግጥም ውስጥ አማራጭና ፍካራዎች ፍች ያሳቸውን ቃላት አውጥቼ፣ በአማራጭ ፍችቸው ዓረፍተነገር ሰርቻለሁ።			
5	የድምጾች መጥበቅና መሳሳት፣ መርዘምና ማጠር የፍች ልዩነት እንደሚያመጣ፣ በዓረፍተነገር አሳይቻለሁ።			
6	ቃላትን በድምፀ ልሳናዊ አጻጻፍ ጽፏለሁ።			
7	የግጥም ባህርያትን ገልጫለሁ፣ ከግጥም ውስጥ ዘይቤዎችን ለይቼ በማውጣት አስረድቻለሁ።			
8	ግጥም ጽፏለሁ፣ መመሪያውን ጠብቄ ግጥምን ወደ ዝርዝር (ስድ ጽሑፍ) ሰውጫለሁ።			

፪. ከዚህ በላይ በሰንጠረዥ የ (?) እና የ(X) ምልክት ያደረጋችሁባቸውን ነጥቦች በሚገባ እስክትረዱቸው ድረስ፣ የምዕራፉን ትምህርት ደጋግማችሁ ከልሱ።